

Historisch portret

PUMI en PULI

Foto: Marinus Nijhoff

In oude geschriften, documenten en boeken of op prenten en schilderijen is de geschiedenis van honden vastgelegd. En dan vooral het werk dat ze doen. Mee- gaan op jacht, het drijven en hoeden van een kudde, het bewaken van huis en hof en het gezelschap houden van de mens. Elke maand gunt ONZE HOND de lezer een inkijkje in de rijke historie van een rashond. Deze maand twee hondenrassen: de Pumi en de Puli.

Een prachtige prent van Károly Sterio (1821-1862). Beide honden hebben hoog aangezette oortjes, het kenmerk van de Pumi.

Hongarije (Magyarország) is het land van poesta's, de Donau en zigeunermuziek, maar ook van Turkse overheersing, Habsburgse koningen, communistische regimes en een volksopstand in 1956. Een doorganggebied waarin volkeren zich door de eeuwen heen verplaatsen: Hunnen, Avaren, Germanen, Slaven en Turken. Een smeltkroes, waarin zich al ten tijde van de Grote Volksverhuizing (vierde tot zesde eeuw na Chr.) herdershonden ontwikkelen, die nu tot de nationale Hongaarse rassen behoren.

De Hongaren stammen af van de Oegoeren, een volk dat rond de negende eeuw ten westen van de Oeral woont. Van hen is de huidige 'westerse' naam afkomstig: Ungar – Hongaar - Hongarije. Aan het einde van de negende eeuw dringen verschillende volkeren het Karpatenbekken binnen en als men ene Arpad tot leider van het belangrijkste volk, de Magyaren, kiest, wordt dit de Hongaarse naam voor het gehele volk.

HERDERSHONDEN

Al tijdens de Grote Volksverhuizingen arriveren er honden in de laagvlaktes van het Karpatenbekken. Zij komen in gezelschap van Hunnen, Avaren, Magyaren en later Komanen. Al deze volkeren, o.a. afkomstig uit Turkije en Mongolië, hebben herdershonden en jachthonden nodig om te kunnen overleven. Nomadische herders mogen dan geen weet van genen en chromosomen hebben, ze weten precies welke honden voor welk werk geschikt zijn en met welke honden al dan niet gefokt moet worden. Selectie op werkcapaciteiten, uithoudingsvermogen, kracht en jachtpassie is al eeuwen bekend. Een bruikbare herdershond of jachthond is net zoveel waard als een koe of een schaap en er zijn tijden geweest dat goede herdershonden net zoveel kosten als een jaarsalaris.

De echte fokkerij met de Hongaarse rassen begint pas in de tweede helft van de negentiende eeuw. Dat gebeurt op initiatief van graaf István Széchenyi (1791-1860); hij is o.a. de grondlegger van de Hongaarse Academie voor Wetenschappen. In 1839 richt deze politieke leider de 'Pest County Greyhound Society' op met als doel het jagen met Greyhounds te promoten.

er zijn tijden geweest dat goede herdershonden net zoveel kosten als een jaarsalaris

ADEL

Terwijl het fokken van jachthonden – Vizsla's, Pointers – rond 1880 de kinderschoenen is ontgroeid, duurt het wat de herdershonden betreft tot het einde van de negentiende eeuw voordat er van een georganiseerde fokkerij sprake is. Graaf Miksa Esterházy de Galánthase (1837-1883), landelijk bekend, stelt in het jaar van zijn dood een aantal Kuvas honden tentoon op de show in Wenen. Graaf Széchenyi en graaf Esterházy: ook in midden Europa zijn jacht- en herdershonden in handen van de adel. Vanaf 1849 tot de Eerste Wereldoorlog staat Hongarije onder Oostenrijks bestuur. Alles wat een typisch Hongaarse achtergrond heeft, wordt mondjesmaat getolereerd, dus ook het fokken van Hongaarse hondenrassen. Na de Oostenrijkse periode zijn het de Eerste Wereldoorlog, de Tweede Wereldoorlog en de Sovjet-Russische overheersing die een bloeiende rashondenfokkerij in de weg staan. Met name het isolement waarin Hongarije tot 1956 ten opzichte van het Vrije Westen heeft verkeerd, is een handicap geweest. Wie het positief wil zien, zou kunnen zeggen dat een aantal van deze rassen daardoor aan te snelle globalisering is ontkomen.

PULI

Zowel fysiek als qua temperament is de Puli een herdershond – schepershond - bij uitstek. Het woord 'Puli' betekent ook 'kleine herdershond'. Hij is, eeuwenlang, voornamelijk ingezet om overdag de schapen te hoeden en te drijven. Voor de bewaking, 's nachts, beschikken de herders over grotere, veelal witte herdershonden. Zoveel weet men wel van de fokkerij af dat deze twee types niet door elkaar worden gefokt. Overdag zijn de herders gebaat bij een kleinere, actieve hond en hoe die er precies uitziet is niet zo belangrijk. Voldoen ze niet voor het werk, dan zijn de maatregelen rigoureuus en wordt de hond afgedankt dan wel afgemaakt. Dankzij die houding is een schrandere, levendig en

zeer accuraat werkend hondje ontstaan. Hondje, want de Puli is, met de huidige schofthoogte tussen de 37 en 44 centimeter, de kleinste Hongaarse herdershond. Overigens is die maat niet altijd zo geweest. Prof. dr. Emil Raitsits, aan het begin van de twintigste eeuw professor aan de Veterinaire Universiteitskliniek in Boedapest, onderscheidt aanvankelijk vier categorieën: groter dan 50 cm (geschikt voor politie en bewaking); tussen 40-50 cm: geschikt voor het hoeden van rundvee en varkens; tussen 35-40 cm: geschikt voor het hoeden van schapen en onder de 35 cm: simpelweg 'huishonden'.

DIERENTUIN

De naam Puli verschijnt in 1751 voor het eerst in de Hongaarse literatuur en de eerste beschrijvingen dateren van het einde van de achttiende en het begin van de negentiende eeuw; de geneesheer Ferenc Pápai Páriz (1649-1716) maakt een van die eerste beschrijvingen. Rond 1800 bestaat er nog geen duidelijk onderscheid tussen (het gebruik van de namen van) de Puli en Pumi; dat gebeurt pas in 1902. Genoemde prof. dr. Emil Raitsits (1882-1934) is een deskundige waar het gaat om het fokken met dieren. Tot 1930 publiceert hij vele artikelen over dit onderwerp en reist het hele land af op zoek naar goede exemplaren herdershonden om het stamboek mee te beginnen. Hij richt tot tweemaal toe een vereniging voor fokkers van Hongaarse herdershonden op, daarbij gesteund door de overheid. Prof. dr. Raitsits is ook de eerste die uitvoerige beschrijvingen van deze rassen maakt (1915), vergezeld van fokprogramma's. In 1924 is er al een echte standaard, die in 1935, zij het met wijzigingen, door de F.C.I. wordt geaccepteerd. Raitsits' assistent, Adolf Lendl, krijgt in de dierentuin van Boedapest een eigen onderkomen voor Hongaarse herdershonden en fokt onder de kennelnaam 'Allatkerti'.

Maar Raitsits zorgt voor verwarring als hij aan het beging van de jaren dertig een eigen stamboek aanlegt. Hij is nota bene een van de grondleggers van het Hongaarse stamboek!

Herders aan de maaltijd in Hortobágy, nu een nationaal park. De hond heeft de meeste kenmerken van een Pumi. Afbeelding circa 1910.

Herder op de poesta met twee Pumi's. Een oude foto van Rudolph Balagh, circa 1930.

'EEN WOESTE GEKLITTE VACHT'

In de eerste beschrijvingen van de Puli wordt gesproken over een middelgrote schepershond, wiens lichaam bedekt is met een woeste, geklitte vacht. Uitermate praktisch als bescherming tegen de kou op de poesta's. De oorzaak van deze vervilting is vermoedelijk een combinatie van factoren, zoals schubvorming van het haar, dichtheid en de wijze van inplanting. De kleuren zijn door de jaren heen vaak onderwerp van discussie geweest en in het midden van de vorige eeuw is men van zelfs mening dat alleen de pure zwarte honden, zonder enige markering, de echte volbloed Puli's zijn. Nu streven fokkers naar eenkleurig zwart en roodachtig zwart, maar abrikooskleurig, diverse tinten grijs en wit komen ook voor. Vaak komt men de term fakò tegen, die letterlijk vertaald 'vaal' betekent. Zo'n 80 jaar geleden zijn er ook Puli's met rechtopstaande oren en een puntige neus, zoals de Pumi nu. Pas na 1920, als de Pumi een apart ras wordt, verdwijnen deze kenmerken.

De kleuren zijn door de jaren heen vaak onderwerp van discussie geweest

BRANDEND BOEDAPEST

Na de Eerste Wereldoorlog verliest Hongarije grote gebieden aan Rusland, Roemenië, Tsjecho-Slowakije en Joegoslavië en daarmee ook grote kuddes met de daarbij horende Puli's. Dat is echter tevens het begin geweest van de opkomst van de Puli als huishond. Het Hongaarse stamboek vermeldt in 1924 255

De lenige Pumi wil nog weleens over schapen die dreigen zich van de kudde af te zonderen heen springen. Maar deze klemt zich aan het schaap vast totdat het dier is uitgeput. Tekening van Walter A. Weber (1906-1979) uit het National Geographic Book of Dogs (1958).

inschrijvingen. In de Tweede Wereldoorlog worden helaas honderden exemplaren doodgeschoten door Duitse en Russische soldaten. Gebrek aan voedsel en dierenartsen geven het ras dan nagenoeg de nekslag. Het verhaal gaat dat Ilona Orlay, een vroegere assistente van Dr. Raitsits, in de Tweede Wereldoorlog met een kar door brandend Boedapest loopt om waardevolle papieren inzake de fokkerij van Hongaarse herdershonden uit het kantoor van de Hongaarse Kennel Club in veiligheid te brengen. Al in 1948 kan er weer een bescheiden hondententoonstelling worden georganiseerd en na de volksofstand van 1956 is het niet alleen mogelijk om op iets grotere schaal te gaan fokken, maar ook om te exporteren. Nog in 1965 houdt de kynoloog Emil Hauck het er nog op dat de Puli's dwergvormen zijn van de Komondor.

In 1966 wordt een aangepaste standaard van kracht, waarbij een aparte versie wordt gemaakt voor de witte Puli. In de jaren daarvoor zijn de witte Puli's wat de fokkerij betreft in de ban gedaan, maar de officiële erkenning volgt in 1973. Sindsdien is er sprake van 'Puli, wit' en 'Puli, anders dan wit'. Wil men voor een stamboom in

aanmerking komen, dan mogen de variëteiten niet door elkaar worden gefokt. In Hongarije worden er jaarlijks circa 2000 in het stamboek ingeschreven.

PUMI

De wetenschappers die aan het eind van de negentiende eeuw geïnteresseerd raken in de Hongaarse herdershonden, verdelen de bestaande Puli types in drie soorten. Allereerst de hond met de koordvacht (Puli), dan degene met het terriërhoofd (Pumi) en als derde soort de hond met de rechtopstaande oren (Mudi*). De naam 'Pumi' wordt voor het eerst vermeld in 1801 en in het boek *Ungarische Hunderasse* (1977) van Sárkány en Oesag staat een tekening uit 1815 maar toch worden de namen Puli en Pumi heel lang door elkaar gebruikt, soms afhankelijk van de streek waarin de honden leven.

Ook de Pumi heeft zich ontwikkeld uit de oude herdershonden van de Magyaren. In de zeventiende en achttiende eeuw ontstaat een splitsing, mogelijk als gevolg van kruisingen met Duitse Dwergkeeshonden, Franse Briards, diverse variëteiten Terriërs en uiteraard de Puli. Als Hongarije in de

PULI EN PUMI

Land van herkomst: Hongarije

Gebruik: herdershond (meestal schapen). Nu: soms gezelschapshond, geschikt voor diverse hondensporten

Eerste rasstandaard: Puli 1924, Pumi 1921

FCI rasstandaard: www.fci.be/Nomenclature/Standards/055g01-en.pdf (Puli) en

www.fci.be/Nomenclature/Standards/056g01-en.pdf (Pumi)

FCI nummer: 55 en 56

Rasgroep: 1, herdershonden en veedrijvers

Kennel Club Hongarije: www.kennelclub.hu/

Rasvereniging Nederland: Vereniging van Herders- en Berghonden uit Zuid- en Oost-Europa en Azië

Website Rasvereniging: www.vhbinfo.com/

achttiende eeuw kuddes Merino schapen importeert, worden die vergezeld door kleine Pyreneese Berghonden en dat maakt het aannemelijk dat ook zij hun aandeel in het ontstaan van de Pumi hebben. Het resultaat van deze kruisingen is een hond met een kortere en krulliger vacht dan de Puli, terwijl de rechtopstaande, hoog aangezette tiporen een erfenis van de terriërs zijn. Wie de Pumi en face bekijkt, ziet onmiddellijk de terriër in het hoekige hoofd terug. Net als de Puli is de Pumi van oorsprong een prima veedrijver, maar daarnaast ook een bewaker van huis en haard en een fervent verdelger van klein ongedierte. Als huishond is hij niet geschikt als hij de hele dag in de huiskamer moet liggen. Er moet gewerkt of gesport worden, want als dat niet gebeurt gaat een Pumi zich stierlijk vervelen en laat dat dan merken door ongewenst gedrag en eindeloos blaffen.

'SHEEPDOG TERRIER'

Het is weer Emil Raitsits die, na eeuwenlange 'verwarring', het onderscheid tussen Puli en Pumi vaststelt en vastlegt in een opzet voor een standaard (1921). Hij noemt de Pumi een 'sheepdog terriër' en geeft nadrukkelijk aan dat alle nuttige eigenschappen die dankzij het terriërbloed aanwezig zijn, zorgvuldig bewaard moeten blijven. Nog in 1920 worden Pumi's op een show ingeschreven als een locale variëteit van de Puli, maar na Raitsits inspanningen treden ze in 1923 al op als een apart ras. Sinds het begin van de twintigste eeuw is men gestart met het gescheiden fokken van beide soorten en terwijl de Puli's zich bij gespecialiseerde fokkers ook ontwikkelen tot huishond, blijft de Pumi een echt werkhondje. Op een hondententoonstelling in Boedapest, in 1927, worden er toch nog 12 ingeschreven, tegen 35 Puli's.

Pumi, de Hongaarse herdershond met terriërbloed in de jaren negentig van de vorige eeuw. Foto: Eva Maria Krämer.

CLOWNESKE UITSTRALING

Zo'n tachtig jaar geleden, maar nu ook nog, ziet men verschillende types. De vacht is het minst veranderd; het zijn vooral de hoofden die verschillen. Halverwege de vorige eeuw zijn er Pumi's met een diepe stop en diepliggende ogen, maar ook met een vlakke neusrug en grote ogen. Dankzij een klein haarpluimpje op de hoog aangezette oren, waarvan een derde deel moet 'tippen', heeft de Pumi een uitgesproken grappige, soms clowneske uitstraling, die prima past bij de rest van zijn ongecompliceerde uiterlijk. Hij heeft de neiging luidruchtig te doen, kan soms een tikje vinnig zijn, is opvallend intelligent en daarom prima geschikt voor bij voorbeeld behendigheid. Eén van de grote verschillen met de Puli is de vacht, die wel krult maar niet vervilt. Daarnaast het hoofd, dat een vrij lange en rechte neus heeft, spits is en minder stop heeft. In tegenstelling tot de Puli zijn de donkere ogen zichtbaar. De huidige rasstandaard dateert van 1966 en spreekt over een kwadratische hond, die op het eerste gezicht ietwat hoogbenig lijkt. De maat ligt tussen de 35 en 47 centimeter. De vachtkleuren zijn zwart, wit, roodbruin of tinten grijs. Een gevlekte vacht is niet toegestaan. ■

* De mij toebedachte ruimte verhindert dat de geschiedenis van dit derde hondje hier wordt verteld; deze wordt later behandeld.

Oude foto van een Pumi met om zijn hals een koord met (waarschijnlijk) de Hongaarse kleuren rood-wit-groen.